

SZABÓ PÁL*

Hunyadi Mátyás életkoráról

A 2018-as *Mátyás-émlékév* kapcsán több évfordulóra emlékezünk. 560 éve, 1458. január 24-én választották meg *Hunyadi Mátyást* magyar királlyá. Ezt megelőzően, január 12-én kötötték meg Szegeden azt az egyezséget, amely ezt lehetővé tette. A Mátyás-émlékév kapcsán természetesen a születési évforduló is felmerül. A közismert 1443. február 23-i dátummal számolva, 2018-ban ünnepeljük a király születésének az 575. évfordulóját.¹ A korábbi történettudományi szakirodalmat vizsgálva a kérdés korántsem ilyen egyszerű, mert például *Mátyás* 500. éves születési évfordulóját 1940-ben tartották meg, amely egy 1440. évet valószínűsített. Továbbá 1940-ben jelent meg a két kötetes *Mátyás Király Emlékkönyv*, kifejezetten az uralkodó születésének ötszáz éves évfordulóján. Tanulmányom természetesen nem kíván kizárólagos véleményt formálni, a célja a születési év pontosítása, mert ma sem tudjuk megmondani, mikor is született *Hunyadi Mátyás*.

I. A középkori időszemlélet, életkori határok

A pécsi jogtudós professzor, *Holub József* (1885–1962) az életkor szerepéről majd száz évvel ezelőtt írott tanulmányában és könyvében részletesen megvizsgálta, hogy a középkori ember időszemlélete, időhöz való viszonya mennyire eltért a ma és a közelmúlt emberétől. Nem számított különlegességgnek, ha az illető, egy az életkorára feltett kérdésre válaszolva, nem is tudta pontosan megmondani, hogy melyik évben született.

Nem volt ez másképp Nyugat-Európában sem. Rouen-ban, a kor egyik leghíresebb és igen jól dokumentált egyházi perében *Jean d'Arc* (az orléansi szűz) 1431. február 21-én (szerdán) a kihallgatásának első, nyilvános ülésén, az életkorára feltett kérdésre sem tudott pontosan válaszolni. A feljegyzés szerint „*azt hiszi, hogy 19*” volt a válasz.²

---

* tudományos munkatárs (Ph.D) SZTE-ÁJTK Európai Jogtörténeti Tanszék

¹ A tanulmány a VIII. Szegedi Jogtörténeti Napok konferencián, 2017. december 7-én, a hódmezővásárhelyi XI. Történettudományi Találkozón, 2018. augusztus 4-én; illetve a Kutatók éjszakáján, 2018. szeptember 28-án, Szegeden megtartott előadások bővített változata.

² *The trial of Jeanne D 'Arc. Translated into English from the original Latin and French documents* by W. P. BARRETT. 1932. 38–39. pp.

Valamivel szerencsésebb a helyzet, amikor a születési dátumot egy ismertebb eseményhez viszonyítják.³ A kisebb időegységek meghatározására, a mechanikus órák megjelenése előtt, jóval elterjedtebb volt a kolostorokban az ima-órák szerinti időmeghatározás.

A leggyakoribb eset azonban akkor állt elő, amikor az egyén élete során egyes jogi aktusokhoz szükséges volt az életkor valamilyen módon való meghatározása. Modern fogalommal élve, a cselekvőképesség megállapításához kellett az egyén életkorát ismerni. Arról nem is szólva, hogy ez előbbiekben említett magánjogi cselekvőképesség már az Árpád-korban eltért a büntetőjogi életkorhatároktól (vétőképesség, 10, 15. életév). Holub József megfogalmazásával élve, különbség volt a közjogi és a magánjogi nagykorúság között.⁴

A 15. századi Magyar Királyságban, a magyar jogban a férfiaknál a 12. év betöltése után a fiúk ún. *törvényes korba* léptek, bizonyos rendelkező képesség birtokába kerültek. A törvényes életkor egyfajta *korlátozott nagykorúságot* jelentett. A *teljeskorúság* elérését a 24. életév betöltése jelentette. A nők esetében ez utóbbi a 16. életévükhöz kötődött, bár a 12. év utáni házasságkötés, az életkorra tekintet nélkül, teljeskorúvá emelte őket.⁵

Mindezek az életkori határok az egyén életében fontos házasságkötési, vagyoni, perbeli és jognyilatkozat tételi lehetőségekben (perjogi cselekvőképesség) nyilvánulhattak meg. Nemcsak valamilyen jogügylet létesítéskor volt szükség a kor ismeretére, hanem kétséges esetekben is. Amikor egy folyamatban lévő perben az egyik fél kifogást emelt az ún. *korhiány* miatt. A leggyakoribb eset az, amikor perbe fogták a még nem törvényes korú gyermeket. A felek megkeresésére a hivatalos hatóságok, amennyiben valamilyen fontos anyagi ok megkövetelte, akár a király vagy az ország ún. rendes bírái (nádor, országbíró, erdélyi vajda, etc.), de leggyakrabban az egyházi hiteles helyek végeztek el az életkor meghatározását, a korvizsgálatot (*revisio aetatis*).⁶ Ezt főleg „szemlével”, a szellemi és a testi fejlettségekhez viszonyítva, becsülték meg, és a vizsgálat eredményéről a hiteles hely bizonyáglevelet (*litterae revisionales*), azaz kormegállapító, ún. „időlátott” oklevelet állított ki. Az elnevezés a szemle korabeli megnevezésből eredt (az idő meglátása, szemléje, „meglátásról való levél”). Azaz, hogy „lélekre (ti. az értelemre) és látványra” ennyi-meg ennyi idős lehet. A megállapított életkor egy megdönthető jogi vélelemnek minősült (*praesumptio*), amely a megszövegezés formuláiban is visszatükröződik („*prout mētiri potuit*” amennyire megmérni lehetett).⁷ Nézzünk két 15. századi példát.

Az ilyenkor szokásos eljárásról szemléletes képet ad a csanádi egyház káptalani testülete 1420. január 27-én keltezett oklevele (DL 10 876): „*Mi, a csanádi egyház káptalanja, emlékezetül adjuk, hogy László és a Hagymásnak mondott Berekszói Domokos mesterek személyesen megjelentek előttünk, magukkal hozván a Lendvai bán fia, János fiát, a törvényes kor alatt lévő gyermeket (puerum infra etatem legitimum), Miklóst. Illő buzgalommal arra kértek minket, hogy annak korát és éveinek számát, mivel bizonyos ellenfelei őt alperesként megtámadtak, és azután mint megidézettet várják, be-*

³ HOLUB JÓZSEF: *Az életkor szerepe középkori jogunkban és az „időlátott levelek”*. Századok 1921–1922 (LV–LVI. évfolyam), 215–217. pp.

⁴ HOLUB 1921–1922, 38. p.

⁵ MEZEY BARNA (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest, 2001. 84. p; HOMOKI-NAGY MÁRIA: *A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig*. Szeged 2001. 23. p.

⁶ HOLUB 1921–1922, 221, 224. p.

⁷ HOLUB 1921–1922, 230. p.

csüljük meg, vizsgáljuk meg és határozzuk meg. Mi tehát ennek megfelelően szellemileg (értelmi képesség alapján) megmértük és megvizsgáltuk, és a fent nevezett Miklóst tizenkét évesnek tapasztaltuk.” (Béli Gábor fordítása).⁸ Sajnos az oklevél, a továbbiakban, nem szól arról, hogy a 12 éves Miklós a perben részt vehetett-e.

A törvényes életkor alsó határát éppen súrolta a leleszi konvent 1417. október 25-én kiállított oklevele (DF 220 967). Az előttük bemutatott János csak 11 évesnek látszott és így „ennek a királyságnak megerősített szokásjoga szerint” (*iuxta approbatam huius [regni con] suetudinem*) tőle nem fogadhatnak el vallomást és ügyvédvalló levelet sem adhattak neki.⁹

II. Hunyadi Mátyás életkorának ellentmondó forrásadottságai

Hunyadi Mátyás 1458. január 24-i királlyá választásával kapcsolatosan a történészek többsége kiemeli azt a tényt, hogy a fiatal – mindössze 15 éves – kamaszkirály milyen eréllyel, ügyességgel tette meg első intézkedéseit. „Az ifjú uralkodó meglepő eréllyel kezdett hozzá a rendteremtéshez.”¹⁰ „Mátyás azonban „zsenge” kora ellenére sok olyan tulajdonsággal rendelkezett, amelyek megkönnyítették számára, hogy úrrá legyen a nehézségeken.”¹¹ Legutóbb Kubinyi András is a „gyermekkirályról” értekezett monográfiájában, aki 15 évesen már „törvényes korú”.¹² Azt is megjegyzem, hogy az előbb idézett Szakály Ferenc más helyen a „tizenöt esztendő (más vélemények szerint tizennyolc)” Hunyadi Mátyásról is ír! Pálosfalvi Tamás 2018. évi összegző könyvében pedig „mai tudásunk szerint” tartotta meg az 1443. február 23-i dátumot és a későbbiekben is ezzel számolja a király életkorát.¹³ A fenti tiszteletreméltó kutatói névsor ellenére ez a kérdés nem ennyire egyszerű, mint amilyennek tűnik.

Azt gondolhatnánk, hogy a legtöbb adat a királyi gyermekek születéséről maradt fent. De Mátyást, amikor világra jött, még nem egy leendő királyi dinasztia tagjaként tekintették. Így az életkora, illetve a születési dátuma is nagy szórást mutat. Az irodalomtörténet, asztrológia is olykor segítségünkre lehet. 2003-ban Bollók János – egy Janus Pannoniusról írt könyvében – megemlítette, hogy Mátyás királynak fennmaradt egy horoszkópja, amelynek készítője is az 1443. február 23. adattal számolt, de ezt maga sem vehette biztosra, amelyet a dátumhoz fűzött „*suspiciatur*” (gyaníthatóan) megjegyzése is mutat. Sajnos a horoszkóp nem eredeti példány, többször átmásolással maradt ránk.¹⁴

⁸ MEZEY BARNA (szerk.): *A magyar jogtörténet forrásai*. Szemelvénygyűjtemény. Budapest, 2001. 147. p. (123. szemelvény). Az oklevél szövege: ORTVAY TIVADAR et PESTY FRIGYES: *Oklevelek Temes vármegye és Temes város történetéhez. I. 1188–1430*. Pozsony, 1896. 558. p. (360. sz. okl.)

⁹ BORSA IVÁN (szerk.): *Zsigmondkori oklevéltár VI. (1417–1418)*. Budapest, 1999. 303–304. pp. (1039. sz. okl.)

¹⁰ SZAKÁLY FERENC: *Virágkor és hanyatlás 1440–1711*. Budapest, 1990. 54. p.

¹¹ TEKE ZSUZSA: *Mátyás, a győzhetetlen király*. Budapest, 1990. 28. p.

¹² KUBINYI ANDRÁS: *Mátyás király*. Budapest, 2001. 43–44. pp.

¹³ SZAKÁLY 1990, 53. p; PÁLOSFALVI TAMÁS: *Sorfordítók a magyar történelemben. Hunyadi Mátyás*. Budapest, 2018. 6., 16., 19. pp. Pálosfalvi a kötet végén található Kronológiában születésnapként egy február 21-i napot is megjelölt. (PÁLOSFALVI 2018, 60. p.)

¹⁴ BOLLÓK JÁNOS: *Asztrális misztika és asztrológia Janus Pannonius költészetében*. Budapest, 2003. 58. p.

A címben felvetett probléma tehát nem újkeletű. A hazai történeti szakirodalom *communis opinio*ja általában 1443. február 23-át tartja elfogadottnak.¹⁵ A korabeli források szerint azonban ez nem ilyen egyértelmű.

Az eltérő és egymásnak ellentmondó adatokat először *Fraknói Vilmos* összegezte 1890-ben megjelent monográfiájában. Megállapítása szerint „Mátyás születésének esztendejét és napját teljes biztonsággal meg nem határozhatjuk.”¹⁶ Ő maga az 1440. év mellett érvelt. *Bollók* – bár hivatkozott *Fraknói* munkájára – de nem tért ki „Hunyadi Mátyás születési dátumának megoldhatatlannak tetsző problémájára”, annyit a korábbi szakirodalomra nézve megállapított, hogy „Mátyás 1440. évi születését több kortárs adat támogatja, mint az 1443. évi születési dátumot”.¹⁷ Valószínűleg *Fraknói* álláspontjának tudható be, hogy Mátyás király születésének 500 éves évfordulóját 1940-ben ünnepelték meg.

Azt várnánk, hogy a korabeli krónikások biztos támpontot tudnak e kérdésben nyújtani. Azonban a kortárs *Bonfini* ellentmondó adatokat közölt. Tekintsük át ezeket! *Bonfini* megjegyezte, hogy Mátyás királlyá választásakor, 1458-ban „az ifjú mellé kormányzót állítanak... hiszen Mátyás tizenhét esztendő volt.” (3. 9. 90. *Kulcsár Péter* fordítása).¹⁸ Ezt alapul véve 1441-ben született.

A történetíró a király 1468. évi cseh háborúja során azt írta, hogy „A vezérekben is egyforma a virtus meg az ész, csak az életkor nem, mert Mátyás alig töltötte be huszonhetedik esztendejét.” (4. 2. 79. *Kulcsár Péter* fordítása).¹⁹ Ez az adata az 1441. évet erősíti.

Érdekes megjegyzést tett *Podjebrád György* cseh királlyá választásakor is: „A László királlyal egykorú *Corvinus Mátyást*, akit fogságban tartott, nem akarta ingyen elengedni.” (3. 8. 389. *Kulcsár Péter* fordítása).²⁰ Eszerint, V. László királlyal egy évben, 1440-ben születhetett.

A szakirodalom *Bonfini*től általában a király halálakor tett megjegyzést fogadja el, az 1443. évet véve alapul. „...életének pedig negyvenhetedik évében meghalt... amint Mars hónapjában született, úgy Mars napján és órájában távozott az életből.” (4. 8. 204. *Kulcsár Péter* fordítása).²¹ A halál dátuma (1490. ápr. 6) valóban Mars napjára, keddre esett abban az évben.²² A születéssel kapcsolatban a hónap viszont nem február, hanem Mars hónapja, március. *Érdemes Bollók János* korábban már idézett könyvének egy másik rövid gondolatmenetét itt is felidéznem, mert észrevette, hogy ha 1440. február 23-át vizsgáljuk, akkor az esett keddre, Mars napjára.²³ Ehhez azt teszem hozzá, hogy *Bonfini* nem a születésnapot írta keddeknek, hanem a halál napját. Az 1440. év

¹⁵ Vö. E. KOVÁCS PÉTER: *A Hunyadi család*. In: Rázsó Gyula, V. Molnár László (szerk.): *Hunyadi Mátyás*. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára. Budapest, 1990. 39. p.; KUBINYI 2001, 19; LUPESCU RADU: *Hunyadi Mátyás: az ősöktől a hatalom küszöbéig*. In: *Hunyadi Mátyás, a király*. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490. (Kiállítási katalógus) Budapest, 2008. 47. p.; Uő: *A Hunyadiak*. Rubicon 2016/4.18. p.

¹⁶ FRANKÓI VILMOS: *Hunyadi Mátyás király 1440–1490*. Budapest, 1890. 73. p.

¹⁷ BOLLÓK 2003, 58. p.

¹⁸ ANTONIO BONFINI: *A magyar történelem tizedei*. Fordította: KULCSÁR PÉTER. Budapest, 1995. 702. p.

¹⁹ BONFINI 1995, 763. p.

²⁰ BONFINI 1995, 695. p.

²¹ BONFINI 1995, 895. p. Egy példa: TEKE ZSUZSA: *Mátyás, a győzhetetlen király*. Budapest, 1990. 7. p. Idézi *Bonfini*t: „A győzhetetlen Mátyás király az Üdvösség 1490. évében, Mars napján halt meg, életének negyvenhetedik évében...”

²² SZENTPÉTERY IMRE: *Oklevéltani naptár. Táblázatok a Chronológiához*. Budapest, 1912. 172. p. (21. táblázat)

²³ BOLLÓK 2003, 58. p.

együttal szökőév is volt, és február 24-én kellett hozzászámítani egy szökőnapot is a dátumokhoz.²⁴ Azonban a forrásaink nem utalnak a születés kapcsán szökőévre.

A szintén kortárs *Galeotto Marzio* Mátyás király találó, bölcs és tréfás mondásairól és cselekedeteiről írt könyvében a királyt még fiatalabbnak tartotta. „*Csak tizennégy éves volt, mikor királlyá választották*” (3. fejezet); „*Mátyást tizennégy éves korában, mikor cseh fogságban ült, a magyarok egyhangúlag királyukká választották.*” (11. fejezet, *Császár Mihály* fordítása)²⁵ Eszerint 1444-ben láthatta meg a napvilágot.

Nézzük meg *Ludovicus Tubero* Kortörténeti feljegyzéseit (*Commentarii de rebus suo tempore... gestis*). Mátyás király temetésének tárgyalásánál megjegyezte: „*Azt mondják, hogy Mátyás a síremlékét, mintha az a fenyegető halál előhírnöke lett volna, félelmében nem fejezte be, és a nagy fáradtsággal kezdett művet befejezetlenül hagyta.*” „*a haláltól ugyan kora miatt nem kellett félnie, hiszen alig érte el 50. évét.*”²⁶ Ez utóbbi adat is inkább egy 1440-1441. évi dátumot sejtet, mint az 1443-at.

A legismertebb krónikává azonban *Heltai Gáspár* magyar nyelven, 1575-ben, Kolozsvárott megjelent munkája vált. Ebben pedig az 1443. év szerepel. A szerző Bonfini utolsó erre vonatkozó szöveghelyét idézi fel. „*Szüle kedig eszt a Mátyást Kolosvárott Erdélben, mikoron írának Krisztus Urunknak születése után 1443, böjt második havának huszonhetedik napján reggel három órakort.*”²⁷ Ez pedig 1443. március 27-i dátumot ad.

Ennyi adat is jól megmutatja, hogy *Mátyás király* születési évére vonatkozó adatok milyen szóródást mutatnak, még egy uralkodó esetében is. A forrás jellege (történetírás, krónika) megengedett ilyen becsléseket. *Hunyadi Mátyás* esetében, a történetírók becslésein kívül, azonban fennmaradt jogi hitelességgel bíró forrásunk is, amelyben az életkor említése/nem említése különös fontossággal bír és amelyet – ebben a kontextusban – először elemzünk.

III. Egy királyi évszám nyomában

Mindezek előtt még egy forrásadatot ismertetnék. Az előbbi történetírói vélekedéseket felülírja az érintettektől származó információ. Ebben az említett bizonytalanságban perdöntő irányt mutat az a megjegyzés, amelyet *Mátyás* levelezésében találunk. *Kriza Ildikó* hívta fel a figyelmemet arra, hogy Mátyás egy 1476. január 16-án, *IV. Sixtus* pápához írt levelében meg is említette saját életkorát. „...*az ifjú kortól kezdve, azaz a 18. életévétől, miután ennek a királyságnak kormányzásához hozzájutottam, mindig és mindenütt mindenben – amelyekben csak tudtam – az apostoli szentszéknek minden szófogadással engedelmeskedtem*” (*Szabó Pál* fordítása).²⁸ Ha ezzel adattal számolunk, mivel az ural-

²⁴ SZENTPÉTERY 2003, 142. p. (6. táblázat)

²⁵ GALEOTTO MARZIO könyve *Mátyás király találó, bölcs és tréfás mondásairól és cselekedeteiről*. Budapest é. n. (2002). 16, 38. p.

²⁶ LUDOVICUS TUBERO: *Kortörténeti feljegyzések (Magyarország)* Közreadja: BLAZOVICH LÁSZLÓ és SZ. GALÁNTAI ERZSÉBET. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 4. Szeged, 1994. 63–64. pp.

²⁷ HELTAI GÁSPÁR: *Krónika az magyaroknak dolgairól*. Sajtó alá rendezte Kulcsár Margit, a bevezetőt Kulcsár Péter írta. Budapest, 1981. 203. p.

²⁸ „...*ab ineunte etate, hoc est ab octo et decem annis, postquam ego regni huius regimen adeptus sum semper et ubique in ominibus, quibus potui, sancte sedi apostolice cum omni obedientia obsecutus sum.*”

kodó magát 1458. január 24-én 18 évesnek mondta, akkor az 1440. évi születést kapjuk. *Ha viszont a február 23-i születésnapot is figyelembe vesszük, akkor az uralkodó már a 19. évében van, csak azt még egy hónap múlva töltötte volna be!* Persze lehet ezt a levéladatot – forráskritikai szempontból és utólagosan – a pápa felé mutatott propagandának minősíteni, azzal, hogy *Mátyás* érettebbnek mutatta volna magát a trón megszerzésének évében, bár erre semmi nyomos oka nem volt. Ezt az információt megerősítem egy olyan oklevéllel, amely *Mátyás* ezirányú szándékától már biztosan független és amely azt bizonyítja, hogy ennek az említett életkornak valóság alapja van.

Tudjuk, hogy az elmélyülő bárói ligaharcok során még *Hunyadi János*, kormányzóként, két alkalommal (1448, 1451) is vegyes házasság létrehozásával próbálta megteremteni a békét, két riválisával, *Branković György* szerb despotával és *Cillei Ulrik* gróffal.²⁹

Mindkét alkalomra *Hunyadi* úgymond gyámkormányzósága idején (1446–1452) került sor.³⁰ Az első alkalommal eljegyezték a kormányzó nagyobbik fiát, *Lászlót Ulrik* gróf kisleányával, az ortodox keresztény *Cillei Erzsébet*t, *Branković György* unokájával. Az előkészületekkel pedig a nagyapát, *Branković György* szerb despotát bízták meg.³¹ Az erről tudósító oklevél 1448. június 18-án keltezett.³² A *Hunyadi–Branković* megegyezés azonban nem valósult meg. A kormányzó a második rigómezei csata után ismét szembekerült *Branković*t, akinek fogságából súlyos feltételek teljesítése mellett tudott kiszabadulni. Azt meg kell jegyezni, hogy a korábbi szakirodalom egy része ekkorra datálja az eljegyzésről szóló megállapodást, annak a megegyezésnek a részeként, amely értelmében *Hunyadi* nagyobbik fiának, *Lászlónak* túszként kellett mennie *Branković* szendrői udvarába.³³ A kormányzó egy újabb alkalommal is fiának és az ortodox keresztény hitű *Cillei* leánynak az eljegyzéséhez folyamodott. Ismét egy olyan ritka történelmi pillanatnak lehetünk tanúi, amely az ellenségeskedést felülírta.

Az 1451. augusztus 7-én a szerb fővárosban, Szendrő várában keltezett és *Garai László* nádor által kiállított nádori oklevél (DF-DL 37 614, 1. melléklet) a békét „házassági kötelékkel és szövetséggel” igyekezett állandósítani („vinculum ac foedus matrimonii”), amely révén „a sógorság örök és szent uniója” („affinitatis atque perpetue et sacramentalis unionis”) jön létre a Despota és a Gubernator úr között.³⁴ *Branković György* despota *Garai László* nádor előtt ünnepélyesen ígéretet tett. Az oklevélből az is kiderül, hogy az ünnepélyes alkalmon jelen volt az idős szerb despota teljes családja. A felesége, *[F]Erina*, a fiai: *Gergely*, *István* (akiket *II. Murád* szultán megvakíttatott) és *Lázár*, valamint leányai, *Branković Katalin* (Katherina) és *Margit* (Margaretha), sőt unokái, *Erzsébet*

Mátyás levelezése a római pápákkal 1458–1490. Monumenta Vaticana Hungaricana I/6. Budapest, 1891. 105. p. Újabb kiadása: *Mátyás király levelei. Külügyi osztály 1458–1490.* Sajtó alá rendezte MAYER GYULA. Budapest, 2008. 327. p.

²⁹ SZABÓ PÁL: *1440 – Nándorfehérvár első oszmán-török ostroma és előzményei.* (doktori értekezés) Szeged, 2015. 56. p.; ENGEL PÁL–KRISTÓ GYULA–KUBINYI ANDRÁS: *Magyarország története 1301–1526.* Budapest, 1998. 206. p.

³⁰ ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI 1998, 204–209. pp.

³¹ PÁLOSFALVI TAMÁS: *A Hunyadiak kora 1437–1490.* (Magyarország története 7.) Budapest, 2009. 34. p.

³² DL 44 516; THALLÓCZY LAJOS–ÁLDÁSY ANTAL: *A Magyarország és Szerbia közötti összeköttetések oklevéltára 1198–1526. Magyarország melléktartományainak oklevéltára II. kötet.* Budapest, 1907. 149–150. pp. (218. sz. okl.)

³³ TEKE ZSUZSA: *Hunyadi János és kora.* (Magyar História.) Budapest, 1980. 174. p.

³⁴ GR. TELEKI JÓZSEF: *Hunyadiak Kora Magyarországon. Tizedik kötet.* Pest, 1853. 305–312. pp. Különösen: 306. p.

(Branković Katalin és Cillei Ulrik leánya) és Margit (Margaretha, Branković Lázár leánya). Az oklevélből megtudjuk azt, hogy a despota és a kormányzó közötti ellenséges viszony és legtöbb sérelem körülbelül három éve tartott. A békességre mindkét oldalról törekedtek és ebben Garai nádor, Zrednai (Vitéz) János váradi püspök, Újlaki Miklós erdélyi vajda és Pálóci László országbíró közvetítettek közöttük.

Az oklevél szerint a „most tíz évesnek megállapított” Cillei Erzsébetet, a despota előbb említett egyik unokáját („nunc in decimo anno constitutam”) eljegyzik a kormányzó fiával, az igen kiváló Mátyással („Egregio Mathie filio annotati domini Johannis Gubernatoris”) a „keresztény egyház szent rítusa” szerint a „házasság szent szövetségében”. „A despota akarja továbbá, hogy akkor, amikor az említett leányt a kormányzó úr házába átviszik, amikor az akarja, a lány maradjon meg a görögök hitén.” Ez utóbbi kitétel azért fontos, mert az 1439-es firenzei–ferrari zsinaton kinyilvánított egyházi unió létrejöttével – véleményem szerint – kánonjogilag elhárultak a vegyes házasságra vonatkozó külön szabályok által támasztott akadályok is. A gyakorlatban ez a legtöbbször azt jelentette, hogy az ortodox keresztény házastársnak nem kellett áttérnie a római katolikus vallásra.³⁵

A Hunyadi fiú és a Cillei leány leendő esküvőjének ideje pedig az a nap lesz, amelyen Erzsébet majd eléri a törvényes életkort (*legitima aetas*), azaz 1453 Szent Miklós püspök napján (december 6), a születésnapján. „...Ipsamque puellam Elizabet ad tempus copulandi legitimum in die scilicet festi beati Nicolai Episcopi et confessoris in anno Millesimo Quadragentesimo quinquagesimo tercio...”³⁶

Véleményem szerint ez a nádori oklevél Mátyás születési időpontját is pontosítja, korábbra teszi. Láttuk, hogy Cillei Erzsébet esetében az oklevél pontosan meghatározza a házasságkötésre is alkalmas ún. „törvényes életkorát”. Tudnunk kell, hogy ez még nem jelenti az ún. teljes nagykorúságot, életkort (*perfecta aetas*), hanem egyfajta *korlátozott nagykorúságot*. A 12. életév pedig Werbőczy István Hármaskönyvének megállapításával is egybevág: „Törvényes korúak ... a mostani időben fiúk és leányok egyaránt tizenkettedik évök betöltésével.” (Csiky Kálmán fordítása, I. rész, 111. cím, 3. §)³⁷ Valóban, ha Erzsébet 1451-ben még csak tíz esztendő, a tizenkettedik életévét 1453-ban tölti be.

A törvényes kor kezdeteként a 12. életév a magyar joggyakorlatban még évszázadokon át fennmaradt, még a 18. században is létezett és leggyakrabban a gyámságot (*tutela*) szüntette meg.³⁸ A korábbi évszázadokra nézve viszont az oklevelekben és – még Werbőczy szerint is – a törvényes életkor (*legitima aetas*) a nemek szerint még eltért (4. §). A fiúknál 14. életév, a lányoknál 12. életév volt ennek elfogadott kezdete. A jogtudós Werbőczy a saját korára („*nostra hac tempestate*”) értette az egységes élet éveket. Ez, Holub József szerint, akár Werbőczy „találmánya” is lehet, de úgy becsülte, hogy 1505 táján me-

³⁵ TELEKI 1853, 307. p. „Voluit tamen ipse dominus Despotus, ut dum et quando volente domino prefata puella Elizabeth neptis sua in domum dicti domini Gubernatoris traduceretur, ipsa in ritu fidei Grecorum permaneat.”

³⁶ TELEKI 1853, 307. p.

³⁷ WERBŐCZY ISTVÁN: *Tripartitum. A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának Hármaskönyve*. Budapest, 1990. 238. p.

³⁸ A kor joggyakorlata szerint: „Tutóság alatt vagynak a 12 esztendő alól lévő férfji, s rendszerént a még férjhez nem ment leány árva gyermekek, és az örültek, eszelősök.” SZABÓ G. ZOLTÁN: *Kölcsey Ferenc (1790–1838)* Pozsony, 2011. 22. p.

hetett végbe az egységesülés.³⁹ Véleményem szerint azonban ez az egységes életkori korhatár már a 15. században, a Hunyadiak korában, is alkalmazott volt.

Az Árpád-házi királyok idején ugyanez a törvényes életkori határ még magasabb volt, 15. év. Erre van is egy jól ismert 13. századi adatunk. Az 1277. május végén megtartott rákosi országgyűlésen a kiskorúnak számító, akkor 15 éves *IV. (Kun) Lászlót* nagykorúsították. Azt is tudjuk, hogy ez szintén a *törvényes életkort* jelentette. Erről maga a király egy 1279-ben kiadott oklevélben számolt be: „amikor az Úr 1279. évében törvényes korba értünk” (*Sebők Ferenc* fordítása; a latin szövegben: „nobis in etate legitima constitutis”).⁴⁰ Itt feltehetnénk az első, közbülső kérdést. *Ha Mátyást valóban 15 évesen választották volna királlyá, miért nem nagykorúsították, ahogyan IV. Lászlót?* A válaszom az, hogy azért, mert idősebb volt, a törvényes életkorban már benne kellett, hogy legyen!

Az, hogy a 15. században már a király személyére is vonatkozott a már említett 12 éves életkor, arra az 1440 februárjában született, kiskorú *V. László* király esete a példa. Tudjuk, hogy 12. életévének betöltésekor, 1452 végén mondott le *Hunyadi* a gyámkormányzóságról, amikor a király átlépett a *törvényes korba*. *Bonfini* erről így írt: „mert itt az ideje, és így kívánja a törvény, kormányzói tisztemről önként lemondok” (3. 7. 283, *Kulcsár Péter* fordítása).⁴¹ Úgy vélem, hogy ez a kormányzóság a magánjogi értelemben vett gyámságot is magában foglalta, amelyre a gyermekkor miatt volt szükség. Erre utaltak a rendek *Hunyadi* megválasztásakor is: „Mivel pedig koránál fogva éretlen volt a királyságra, kormányzó kijelöléséről döntöttek... míg László alkalmassá nem válik az uralkodásra...” (3. 7. 25, *Kulcsár Péter* fordítása).⁴² A vele szemben egykor megválasztott *I. Ulászló* 15 évesen érkezett az országba, a hazai törvényes életkori határon túl, számára nem is választottak gyámkormányzót. Míg, későbbi példával élve, 1516-ban a tízesztendő *II. Lajos*nak igen, *Habsburg Miksa* császárt és *I. Zsigmond* lengyel királyt.⁴³

A 15. században a nőknél meglévő törvényes életkor kezdetét jelző 12. életévet pedig *Mátyás* első felesége példájával szeretném igazolni. A király feleségét, *Podjebrád Katalint* 1461 májusában, tizenkét évesen, adták át *Mátyás*nak. Ezt követően kötötték meg a házasságot. Az életkort pedig egy epigramma is megfogalmazza. *Fedeles Tamás* szerint a házaselet hiányára utal *Janus Pannonius* egyik epigrammája („*Panaszkodik Mátyás király Moldvában való hosszas időzése miatt*”).⁴⁴ A vers valóban a király távollétét panaszozza.⁴⁵ *Muraközy Gyula* fordításából ez a többletjelentés nem derül ki: „már kivirulva a nászt // várja a kis Katalin.” Az 1462-ben írt „*Sarmatici montes...*” kezdetű epigramma *latin* szövege többlet közöl. Azaz, itt nemcsak a házaselet hiányáról van szó, hanem arról is, hogy az immár 12. éves *Katalin* már alkalmas a férjhezmenetelre, a jogi-

³⁹ HOLUB 1921-1922, 40. p.

⁴⁰ DL 40 149; WENZEL GUSZTÁV: *Árpád-kori új okmánytár Codex diplomaticus Arpadianus continuatus*. IV. Pest, 1862, 176–177. pp. (107. sz. okl.); KRISTÓ GYULA (szerk.): *Kun László emlékezete*. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 5) Szeged, 1994. 126. p. (28. sz.)

⁴¹ BONFINI 1995, 664. p.

⁴² BONFINI 1995, 647. p.

⁴³ SZAKÁLY 1990, 110. p.

⁴⁴ FEDELES TAMÁS: „Néha szerelembe keveredett egy-egy nőcskével...” *Mátyás király és a szebbik nem*. Rubicon, XX. évfolyam (2009) 21. p.

⁴⁵ *Janus Pannonius összes munkái*. Közrebocsátja: V. KOVÁCS SÁNDOR. Budapest, 1987. 201. p. *Muraközy Gyula* fordítása.

életkori akadály is elhárult. „*nubere parva viro // iam Katharina potest*”⁴⁶ A disztichon pentameter sorát így tolmácsolnám: „*kis Katalint férjhez // férfihoz adni lehet.*” Erre Vadász Géza is utalt *Janus Pannonius* epigrammáiról írt munkájában.⁴⁷ A pentameter kívülről belülré haladó, burokszerűen szimmetrikus grammatikai–metrikai elrendezése pedig poétikai figyelmet is érdemel.

Visszatérve az 1451. évi nádori oklevélre, annak legfontosabb tanulsága ezután következik! *A leendő férj, Hunyadi Mátyás esetében viszont nem említik az ő törvényes életkorának a hiányát.* Ha a 12 évet vesszük alapul, akkor az oklevél kiállításakor, 1451. augusztus 7-én, Mátyásnak a 12 évet február 23-án már minden bizonnyal be kellett töltenie. *Ez pedig azt jelenti, hogy legalább 1439-ben születetett.* A születési éve viszont nem lehet korábbi, azaz nem lehetett idősebb, mert ezt az elvi lehetőséget a már idézett 1476. január 16-i, a pápának írt levele behatárolja. A királyság átvételekor a 18. évét betöltötte, a 19. évében pedig csak lehetett. A nádori oklevél ezt pontosítja, *véleményem szerint tehát egy 1439-es születési évvel számolhatunk.*

Jól tudom, hogy mindez nem egyezik meg a történészek többsége által vélelmezett 1443-as évvel. Ha ezt az évet vennénk alapul az oklevelünkben, Mátyás 1451-ben csak 8 éves lenne, ahogyan trónra lépésekor tizenöt. Ebben az esetben ezt az oklevélben megemlítették volna, ahogyan azt *Cillei Erzsébet* esetében meg is tették.

Ezzel kapcsolatban, négy év múlva, egy másik oklevél Mátyás 12. életévét ki is mondja. 1455 májusában ugyanis Hunyadi László kérvényt nyújtott be *Cillei Erzsébet* nevében *III. Callixtus* pápához ennek az eljegyzésnek az érvénytelenítéséhez. Érdekes ennek a vonatkozó részét közzétenni. „...a házasságot, amelyet bizonyos ésszerű okokból kívántak házasság módjára megkötni, ám, mivel Mátyás, az említett Lászlónak atyai testvére, akkor a 12. évében lévén, most pedig a 13. életévében van („...tunc in XII, nunc autem in terdecimo sue etatis anno constitutus...”), ezt a házasságot vagy helyesebben mondva eljegyzést ... mégis az említett Mátyásnak a korhiánya miatt, a jövőre nézve kötötték...” Azt is megtudjuk, hogy 1455-ben Mátyás és Erzsébet ezt a házasságot nem hálták el: „így e részben a szándékukat nem tudták betölteni.” (Szabó Pál fordítása)⁴⁸

Ez az oklevélrészlet – forráskritikai szempontból – csúsztatást, részigazságot tartalmaz, de véleményem szerint perdöntő megerősítést ad előbbi állásponthoz védelmére. C. Tóth Norbert és Pálosfalvi Tamás felhívta a figyelmemet arra, hogy az 1455. évet és Mátyás ekkor említett 13. évét számolva egyértelműen az 1443-as születési évet adja. Azonban ez az oklevél ellentmondó, mert az 1451. évi eljegyzésre és a nádori oklevélbe foglalt házassági szerződésre is utal. Megemlíti, hogy a házassági szerződés megkötésekor, akkor Mátyás 12 éves („tunc in XII”) volt. Mivel mi tudjuk – amit valószínűleg a pápa nem –, hogy ez az eljegyzés és az erről szóló, általam már idézett oklevél 1451-

⁴⁶ *Iani Pannonii Opera quae manserunt omnia. Volumen I. Epigrammata Fasciculus I. Textus.* Editio, praefatus est et apparatu critico instruxit IULIUS MAYER. Budapest, 2006. 221. p.

⁴⁷ VADÁSZ GÉZA: *Janus Pannonius epigrammái. Műelemzések és magyarázatok.* Székesfehérvár é. n. (1993) 199. p.

⁴⁸ „...matrimonium, quod ex certis rationabilibus causis desiderarent matrimonialiter copulari, tamen quia Mathias, frater carnalis dicti Ladislai tunc in XII, nunc autem in terdecimo sue etatis anno constitutus... propter defectum etatis dicti Mathie essent sponsalia de futuro, contraxit... itaque in hac parte desiderium adimplere non potest...” ERDÉLYI GABRIELLA: „Married the sister of his late life” Negotiation of kin-marriages in Renaissance Hungary. In: *Specimina Nova Pars Sectio Mediaevalis VI.* Redegunt. Márta Font – Gergely Kiss. Pécs, 2011. 109. p. (1. lábjz). Erre hivatkozik még PÁLOSFALVI TAMÁS: *Tettes vagy áldozat? Hunyadi László halála.* Századok 149 (2015). 428. p. (289. lábjz.)

ben született, így véleményem szerint *ezt* az adatot kell figyelembe vennünk és vissza-számolva ez nem az 1443. évet, hanem az 1439. évet adja! Hacsak nem feltételezzük, hogy *Mátyás* olyan szerencsés ember volt, hogy négy évenként csak egy évet öregedett, a rend kedvéért például szökőévenként egyet. Tehát a pápai kérelem beadásának idejében, 1455 májusában, *Mátyás* nem lehetett a 13. életévében. Egy másik csúsztatás pedig az, hogy ez a házasság *Mátyás* korhiánya miatt hiúsult volna meg. Éppen ellenkezőleg, a nádori oklevél *Cillei Erzsébet* 10 éves életkora miatt halasztotta el azt a törvényes korának eléréséig, 1453. december 6-ig. *Hunyadi László* a kérvényében tehát igyekezett a pápa előtt több valótlán indokot is felhozni e korábbi házasság érvénytelenítéséhez. Az az érve viszont valóban igaz, hogy e házasságot *Mátyás* és *Erzsébet* nem hálták el.

Az 1439. évet erősíti az a tény is, hogy *Mátyás* 19 éves életkora a középkori magyar szokásjog szerint is jól illeszkedik a mellé rendelt kormányzó, *Szilágyi Mihály* megbízatási idejéhez. Mert azt tudjuk, hogy *Bonfini* szerint 5 évre rendelték *Mátyás* mellé kormányzót. „... az atyák határozata *Mihályt* kormányzónak tette és 5 évre rá bízta a főhatalmat” (3. 9. 90. *Kulcsár Péter* fordítása).⁴⁹ A kérdés összetettebb. *Kubinyi András* álláspontját követve, *Pálosfalvi Tamás* kétségeket emelt a *Thuróczy* és *Bonfini* által közölt öt éves adatot illetően.⁵⁰ Azzal érvelt, hogy a 15 éves kort elérve *V. László* mellé miért nem választottak kormányzót vagy kormányzó régenstanácsot, úgy, ahogyan – az 1443-as születéssel számolva – a trónra lépő 15 éves *Mátyás*nál.⁵¹ Úgy vélem, hogy kettőt jogi értelemben külön kell választani. A *Mátyás* mellé állított kormányzóság nem a hazai szokásjog vagy törvény alapján járó „törvényes” gyámkormányzóság, az indoka nem a kiskorúsággal, azaz a törvényes életkor hiányával függött össze, hanem *eseti*, „rendelt”, *politikai* kormányzóság, amely *Szilágyi Mihály* befolyásának, hatalmának megtartására szolgált. Magánjogi analógiával élve, például *Werbőczy* a gyámságnak ezt a fajtáját akkor említi, ha a törvényes vagy végrendeleti gyám már hiányzik vagy nincs (I. rész, 115. cím, 1. §).⁵² Ne feledjük, hogy *Mátyás* apja, *Hunyadi János* 1456-ban meghalt, *Szilágyi* ennek okán, csupán családi szempontból is, szóba jöhetett a törvényes korú, 19 éves uralkodó mellett. Ezen megfontolás alapján sem tartom téves információnak *Thuróczy* vagy *Bonfini* közlését, azonban ezt az 1439-es születési év is alátámasztja. Az előbbi adattal számolva ugyanis az 5 év *Mátyás* 24 éves koráig tartott volna, azaz a teljes nagykorúságáig, a teljeskorúságig! *Werbőczy* a teljes korúság elérését férfiaknál szintén a 24. életévben határozta meg: „Teljeskorúak a finembeliek huszonnégy éves korukban; a nők pedig mostani szokásjogunk szerint, tizenhat éves korukban.” (*Csiky Kálmán* fordítása, I. rész, 111. cím, 2. §)⁵³

Ennek a második fajta ún. politikai kormányzóságnak jó példáját látjuk *V. László* esetében cseh királyként! *Kubinyi András* és *Pálosfalvi Tamás* véleményével ellentétben lehet, hogy *László* 15 évesen Magyarországon nem kapott újabb kormányzót, de Csehországban igen. 12 évesen, 1452-ben a cseh rendek *Podjebrád Györgyöt* választották kormányzónak a király mellé, éppúgy mint ahogyan *Mátyás*nak később *Szilágyit*. Való-

⁴⁹ BONFINI 1995, 212. p.

⁵⁰ PÁLOSFALVI TAMÁS: *Szegedtől Újvárig. Az 1458–1459. esztendőkről krónikájához*. Századok 147 évf. (2013) 2. sz. 349–350 p.; KUBINYI 2001, 44. p.

⁵¹ PÁLOSFALVI 2013, 349–350. pp.

⁵² WERBŐCZY 1990, 244. p.

⁵³ WERBŐCZY 1990, 238. p.

színűleg ez is a cseh király nagykorúságáig szólt volna, amelynek elérésében csak *Lászlót* csak az 1457. évi halála akadályozta meg. Talán, 1458 januárjában ez a kormányzói pozíció *Podjebrád*ot még azzal is kecsegtethette, hogy *Mátyás* esetleges cseh trónra kerülése esetén is biztosított volna hatalmat a teljes nagykorúság eléréséig a törvényes korú *Mátyás* felett, a már megkötött házassági szerződésén túlmenően.

Az 1439. évi, korábbi, születési időpont természetesen nem módosítja a kolozsvári születés helyét. Bonfini adataival teljesen összeegyeztethető, amely szerint „*Mátyás Erdélyben született, Kolozsvárott és ott is nevelkedett éretlen kamaszkoráig* (3. 9. 289. *Kulcsár Péter* fordítása).”⁵⁴ A születés hónapjának és napjának vizsgálata külön tanulmányt igényel.

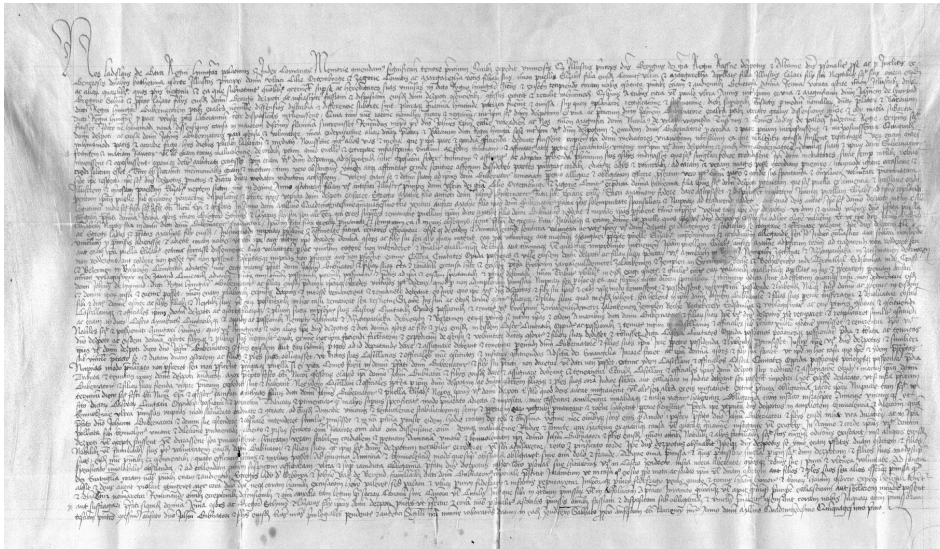
Mátyás életkorának fenti módosítása érintheti bátyja, *Hunyadi László*ét is. A szakirodalom – pontos adatok hiányában – általában egy 1431/1433-as évet valószínűsít. A kettejük között meglévő korkülönbség alapul vételével mindezt pontosítani tudom. A bizonytalanságot annak a feltételezésnek az elfogadása okozza, amely szerint *László*, öccsénél kb. egy tizeddel lehetett idősebb. Így tette *Szakály Ferenc*, vagy legutóbb *Radu Lupescu* történész is, annak ismeretében, hogy *Hunyadi Mátyás* születését 1443-ra helyezi a történész szakma *communis opinio*-ja.⁵⁵ Ha feltételezésem szerint *Mátyás* 1439-ben született, akkor *László* egy évtizeddel korábbi, azaz 1429 körüli, születésű. Tehát például 1456-ban Nándorfehérváron már egy 27 éves felnőtt, amely tovább vezet arra a megállapításra is, hogy esetében nem lehet szó csupán ifjú indulatosságáról *Cillei Ulrik* megölése kapcsán.

Az eddig elmondottak zárásaként egy rövid forráskritikai megjegyzést tennék. A fent említett nádori oklevél kapcsán, fontos tanulság az is, hogy a kutató történésznek, jogtörténésznek szükséges a rendelkezésre álló források egymáshoz viszonyított súlyának és minőségének az értékelését is elvégeznie. Ebben az esetben, véleményem szerint egy 1451-ben kelt nádori oklevélbe foglalt házassági szerződés, az 1455. évi kérelem és *Mátyás* 1476-ban írt levele nagyobb súllyal esik latba, mint a történetírók visszaszámításon alapuló esetleges tévedései vagy a korabeli gyakorlatot követő becslései. *Mátyás* trónra lépése *utáni* gyors helyzetfelismerése és döntőképesége inkább vall egy tizenkilenc éves, tehetséges uralkodóra, mint egy tizenöt éves kamaszra. A születési dátum pontosításával *Mátyás* emlékezete sem szenved csorbát, mivel 2019-ben lesz ennek a valószínűbb születési dátumnak az 580. évfordulója.

⁵⁴ BONFINI 1995, 713. p.

⁵⁵ LUPESCU RADU 2016, 16. p.; SZAKÁLY 1990, 357. p. (Névmutató)

Melléklet

Forrás: Az 1451. 08. 07-i nádori oklevél (DF 37 614) fényképe. <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/view/163290/?pg=1&bbox=456%2C-6194%2C8542%2C-87> (a letöltés ideje: 2018. 09. 30.)